

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakultet för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Eldsjälens som brann upp

– En studie om Leaders betydelse för landsbygdsutveckling
i Region Syd

The driving spirit who burned up

– A study of the importance of Leader in rural development in the
South Region of Sweden

Annika Jönsson

Eldsjälen som brann upp

- En studie om Leaders betydelse för landsbygdsutveckling i Region syd

The driving spirit who burned up

- A study of the importance of Leader in rural development in the South Region of Sweden

Annika Jönsson

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land

Biträdande handledare: Katarina Borgstrand, Leader MittSkåne
Kerstin Hallenborg, Leader Skånes Ess

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå , A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0757

Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2015

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Leader, södra Sverige, utvärdering, socialt kapital, tillit, samverkan

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Eldsjälen som brann upp

Examensarbete i landsbygdsutveckling, 2015 – Annika Jönsson

Sammanfattning

Denna uppsats bygger på en utvärdering av leaderverksamheten i Blekinge, Halland och Skåne län, som jag genomförde tillsammans med Lina Brinte under hösten 2013. Utvärderingen var beställd av leaderområdena i Region Syd, som ville ta fram underlag för hur metoden fungerat under programperioden 2007-2013 i syfte att använda resultatet till strategiframtagandet inför kommande leaderperiod. Leader är ett av EU:s verktyg för att skapa landsbygdsutveckling, där underifrånperspektivet beaktas.

Leader, som metod, fungerar bra i Region Syd och projektägarna är överlag mycket nöjda med arbetssättet som Leader innebär. Leaders viktigaste resultat är kvalitativa mervärden av typen engagemang, stärkt socialt kapital, ökad stolthet och samverkan som skapas genom projekten. Dessa värden är svåra att sätta ett ekonomiskt värde på och det behövs därför nya system för att hävda dessa värden i slutrapporterna, likväl som ekonomiska värden.

Genom att belysa dessa värden och framhålla den nytta dessa gör, som till exempel sänka ohälsotalet bland befolkningen, öka den lokala nyttan och effektiviseringen samt skapa samverkan inom och utanför leaderområdet, skulle värdena få högre ställning när man beräknar vad leaderarbetet tillfört. För om det sociala kapitalet vårdas och underhålls, ökar tilliten mellan människor vilket skapar de bästa förutsättningarna för en lyckad landsbygdsutveckling.

Abstract

This paper is based on an evaluation of Leader activities in Blekinge, Halland and Skåne County, conducted in autumn 2013 by me in collaboration with my colleague Lina Brinte. The evaluation was ordered by the Leader areas in the South Region, which would produce background material for how the method worked during the program period 2007-2013, in order to use the result for the strategy process for the next Leader period. Leader is one of EU's tools to create rural development, where bottom-up approach taken into account.

Leader as a method works well in the South Region and the project owners are very satisfied with the Leader approach. It is mainly emphasized that Leaders most important result is the creation of added value, such as commitment, strong social capital, increased pride and cooperation created by the projects. These values are difficult to put a monetary value on, and this calls for new systems to assert these values in the final reports, as well as economic values.

By highlighting these values and to emphasize the benefits that they do, such as reducing the sickness rate among the population, increasing local benefits and efficiency and create cooperation within and outside the Leader area, the values get a higher position when calculating what Leader added. Because if the social capital is cared for and maintained, the trust between people increases, and this creates the best conditions for a successful rural development.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 UPPDRAGET	1
1.2 SYFTE OCH MÅL	2
1.3 FRÅGESTÄLLNING	3
1.4 AVGRÄNSNING	3
2. METOD	4
2.1 URVAL	4
2.2 INTERVJUER	5
2.3 ENKÄTER	7
2.4 UTVÄRDERING	9
3. SOCIALT KAPITAL OCH TILLIT	9
4. LEADER.....	13
4.1 BAKGRUND	13
4.2 GRUNDLÄGGANDE INFORMATION OM LEADER	14
4.2.1 <i>Local action groups - LAG</i>	15
4.2.2 <i>Strategier</i>	16
4.2.3 <i>Finansiering</i>	16
4.3 TIDIGARE ERFARENHETER FRÅN UTVÄRDERINGAR AV LEADER	17
5. RESULTAT	18
5.1 LEADERS BETYDELSE FÖR DEN LOKALA BYGDEN	19
<i>Hur har leadermetoden fungerat?</i>	20
<i>Vilken nytta har projekten gjort för bygden?</i>	23
5.2 SAMVERKAN MED ORGANISATIONER	26
<i>Gör Leader nytta för landsbygden?</i>	26
<i>Organisation vs Leader – relation</i>	27
6. DISKUSSION	29
HUR UPPFATTAS LEADERMETODEN AV DE SOM MEDVERKAT I PROJEKTEN?.....	30
VILKA MERVÄRDEN SKAPAR LEADERMETODEN OCH HUR SYNLIKGÖRS DESSA MERVÄRDEN?	32
7. SAMMANFATTANDE SLUTORD.....	35
8. REFERENSER	37
LITTERATUR OCH ELEKTRONISKA KÄLLOR	37
BILAGOR	39

1. Inledning

Leader är en landsbygdsutvecklingsmetod som syftar till att sammanlänka och fördela resurser och förflytta utvecklingsinitiativ till den lokala befolkningen. Förutom att decentralisera beslutsfattande om lokal utveckling och stärka underifrånperspektivet syftar Leader till att skapa lokala partnerskap och sektoröverskridande samverkan. Leader är begynnelsebokstäverna i en fransk mening "*Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale*". Det betyder översatt till svenska "*samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden*".

Leader är en transversal del av landsbygdsprogrammet med benämningen *axel 4*. De andra tre axlarna, *förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft (1)*, *förbättra miljön och landskapet (2)*, *förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi (3)* genomsyrar Leaders utvecklingsarbete. Sedan 1991 är Leader en del av EU:s landsbygdsutvecklingsstrategi och har använts i Sverige sedan 1996. Under leaderperioden 2007 till 2013 har Skåne haft åtta områden, Halland två områden och Blekinge har haft ett område. Det är i dessa tre regioner som uppsatsen och utvärderingen har sin grund, eftersom materialinsamlingen har skett i detta område.

1.1 Uppdraget

I samband med en praktikperiod på Leader Ystad-Österlenregionen, var jag med på ett möte där Leader i Region Syd diskuterade att genomföra en extern och gemensam utvärdering av den nuvarande leaderperioden. Jag fick en förfrågan om att genomföra detta uppdrag i samband med mitt examensarbete. Alla elva etablerade leaderområden, Kustbygd Halland, Landsbygd Halland, Leader Blekinge, Leader LAG PH, Leader Ystad-Österlenregionen, Leader MittSkåne, Leader Skånes ESS, Leader Söderslätt, Leader Lundaland, Leader Nordväst Södra samt Leader Nordväst Norra skulle vara delaktiga i utvärderingen och vi bestämde att jag och Lina Brinte skulle genomföra utvärderingen.

Projektbeskrivningen var att utvärdera leaderverksamheten genom att på lokal nivå undersöka hur leadermetoden har påverkat landsbygdsutveckling. Målet var att göra en regional översikt med tydliggjorda resultat. Resultat i kronor och ören var naturligtvis av vikt men huvudfokus skulle ligga på värdena som var svåra att mäta med traditionella verktyg och tydliggöra dessa. Vidare var det viktigt att tillvarata de lärdomar och erfarenheter som leaderkontoren berikats med under denna period men även för att undersöka vilka förbättringar som kan göras i kommande perioder.

Syftet med utvärderingen var att förbättra och vidareutveckla kommande perioder med leadermetoden eller liknande metoder. Målet med utvärderingen var att skapa en rapport som kunde ligga till grund för arbetet med landsbygdsutveckling genom Leader eller liknande i kommande landsbygdsprogram åren 2014-2020. Rapporten och underlag till leaderkontoren var färdigställt januari 2014.

Brinte inriktade sig huvudsakligen på hur finansiering och administration av Leader har fungerat (Brinte, 2014). Jag har valt att inrikta mig på leaderprojektens betydelse för landsbygden av mer kvalitativ karaktär.

1.2 Syfte och mål

Syftet med denna uppsats är att kartlägga och lyfta fram svårsmätbara värden som leadermetoden skapar genom leaderprojekten. Uppsatsen är inriktad på förståelsen av dessa mervärden samt betydelsen av desamma för landsbygdsutveckling.

Målet är att uppsatsen kan fungera som verktyg för LAG (local action group) inför framtida strategiprocesser samt fungera som ett material att använda under redovisningar för beslutsfattare inför kommande perioder eller utvärdering av tidigare perioder.

1.3 Frågeställning

Uppsatsen kommer utgå från följande frågeställningar:

- Hur uppfattas leadermetoden av dem som medverkat i projekten?
- Vilka mervärden skapar leadermetoden och hur synliggörs dessa mervärden?

Hur Leader uppfattas av de som medverkat i projekten syftar till att samla in uppfattningar som annars kan falla mellan stolarna i till exempel slutredovisningen eller utvärderingar av mer kvantitativ karaktär. De följdfrågor som ställs utifrån uppfattning kan leda till att jag kan redovisa resultat av kvalitativ karaktär.

Vilka mervärden som skapas och hur dessa synliggörs är en direkt koppling från tidigare frågeställning. De värden som inte redovisas i slutrapporten men ändå upplevs som viktiga för projektmedlemmarna att redovisa är mycket intressanta för Leaders fortsatta utveckling. Det handlar om att kunna redovisa relevanta resultat mot rätt målgrupper. Olika aktörer i samhället efterfrågar olika typer av redovisade värden i resultatet.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen innefattar alla befintliga elva leaderområden i Blekinge, Halland och Skåne. Tidsramen då rapporten skulle vara färdig var fastställt till årsskiftet 2013/2014 vilket gav en begränsad tid att genomföra intervjuer och därmed samla in underlaget. Därför har minst *en* tjänsteman samt *en* projektledare/projektägare intervjuats i varje leaderområde. Utöver detta har fyra organisationer intervjuats, Lantbrukarnas riskförbund (LRF), Coompanion, Hushållningssällskapet (HS) samt Hela Sverige ska Leva (HSSL). Dessa fyra organisationer tangerar alla leaderområdena på ett eller annat sätt och som vi bedömt kunna påverka Leader direkt eller indirekt. Enkäterna skickades ut till alla, under perioden 2007-2013-06-30, beviljade projekt. Detta gäller också den enkät som vänder sig till de i LAG avslagna projekt under samma tidsperiod.

Som tidigare nämnt kommer denna uppsats huvudsakligen inriktad på vilken nytta projekten gjort för landsbygden och inte vara inriktad på organisering av kontorens arbete och finansieringen av Leader.

2. Metod

Detta avsnitt kommer beskriva vilka metoder som använts för att samla in det empiriska materialet, ligger till grund för den gemensamma utvärderingen. Kort sammanfattat har vi samlat in det empiriska materialet genom att genomföra:

- Enkätundersökning – för beviljade och avslagna projekt
- Intervjuer – med projektägare, organisationer och kommuntjänstemän
- Sammanställning av de olika områdenas basuppgifter, exempelvis budget per åtgärd samt sammanställning av indikatorer (redovisas ej i uppsatsen, men används i utvärderingen)

2.1 Urval

Vi har intervjuat tjänstemän på kommunerna, projektägare och representanter från organisationerna LRF, Coompanion, Hushållningssällskapet och Hela Sverige ska Leva för att kunna besvara frågeställningarna och skaffa oss en allmän bild om hur Leader uppfattas av de som använder eller påverkar metoden. Urvalet av intervjupersonerna har delvis varit slumpmässigt, vi har analyserat vilka organisationer som haft betydelse för Leaders arbete under åren, direkt och indirekt, och därefter kontaktat personer som haft kännedom om Leader som metod. Att personen hade kännedom om Leader var viktigt eftersom vi i intervjun frågade efter organisationen och Leaders förhållande till varandra. Materialet kan liknas vid olika fall, fallstudier och representativiteten finns därmed i analysen av materialet och inte i urvalet. Nedan beskriver jag kortfattat hur urvalet gått till.

När vi bestämde vilka personer på kommunerna som skulle intervjuas, sammanställde vi först en lista på vilka kommuner som ingick i varje

leaderområde, utifrån denna lista valde vi en kommun som representant för leaderområdet.

Verksamhetsledaren valde ut sex projekt från varje leaderområde, varav tre projekt de ansåg lyckade och tre de ansåg mindre lyckade. Vi fick kontaktuppgifter till alla dessa sex representanter och valde därefter ut en projektägare från varje område, utan att veta om projektet varit lyckat eller inte. Detta för att uppnå en så diversifierad och nyanserad bild av Leader som möjligt. Denna selektion bygger på ett slumpmässigt urval.

På ett Region Syd-möte diskuterade vi tillsammans med verksamhetsledare och ordförande i LAG-grupperna vilka organisationer som kunde vara relevanta att intervjua. Ett aktivt val att kontakta en person med kännedom om Leader var målsättningen och på LRF och HS var valet mer eller mindre givet eftersom de båda organisationerna har landsbygdsrådgivare. HSSL representerades av Skånes områdeschef och Coompanion av en konsult.

2.2 Intervjuer

Syftet med intervjuerna har varit att fånga upp och belysa informanternas uppfattningar och värderingar kring Leader. Vi ville skapa en god intervjuinteraktion genom dynamiska frågor som sätter respondentens upplevelse av metoden i fokus. Vi använde tematiska frågor för att säkerställa att intervjufrågorna svarade på *vad* i frågeställningarna, exempelvis *vad* är mervärdet i leaderprojekten (Kvale & Brinkman, 2009). I mitt fall är det viktigt att intervjufrågorna är präglade av både tematisk och dynamisk karaktär för att fånga upp de värderingar och uppfattningar som inte efterfrågas i den vanliga slutredovisningen kring arbetet med Leader. Det är alltså viktigt att frågorna inte enbart handlar om antal skapade arbetstillfällen, besöksmål eller mötesplatser, utan framförallt *varför* det är viktigt med arbetstillfällen och mötesplatser. Genom att ställa frågor som inriktar sig på vilka sätt är mötesplatser viktiga samt frågor kring effekter av skapade arbetstillfälle kan ytterligare information konkretiseras.

Intervjun kan vara mer eller mindre strukturerad, antingen kan jag som intervjuar följa ett antal detaljerade frågor i en given ordning eller välja att

fokusera på relevanta övergripande teman kopplade till ämnet. Det senare alternativet, även kallat semistrukturerade intervjuer, är den metod vi valt att använda vid insamling av materialet. Eftersom vi var två personer som intervjuade utgick vi inte från ett fast frågeschema utan hade ett frågeschema som fungerade som stöd för att intervjuerna skulle bli av samma karaktär (Teorell & Svensson, 2007). Vad det gäller reliabiliteten, tillförlitligheten, för intervjuerna kan den troligtvis sägas vara både hög och låg. Skulle annan forskare undersöka det aktuella fältet blir reliabiliteten helt avgörande huruvida forskaren väljer att formulera sina frågor samt hur forskaren bemöter respondenterna. Är frågorna av likartat slag är sannolikheten troligtvis hög att utfallet blir detsamma. Detta antagande gör jag utifrån jämförelser med tidigare utvärderingar av Leader, se exempelvis Larsson 2002 och Waldenström, 2010, då mina resultat går i linje med dessa författarnas resultat.

Ett medvetet val vi gjorde i samband med formuleringen av intervjufrågorna och dess disposition var att frågorna inte skulle präglas av akademisk karaktär. De skulle vara öppna, för att respondenten skulle känna sig bekväm med att svara utförligt, personligt och tillförlitligt. Därför ställde vi öppna frågor av typen *Hur har projektet bidragit till utvecklingen i er bygd?* Denna typ av fråga går inte och svara ja/nej på, utan ger möjlighet för berättelse och diskussion. *Hur är stämningen i bygden efter projektet? Har det blivit några positiva eller negativa bieffekter av projektet?* är andra exempel på frågor som öppnar upp för personlig eftertanke för projektägarna (Teorell & Svensson, 2007). Standardiseringen anger till vilken grad frågorna är oförändrade och intervjusituationen är densamma för alla respondenter och är i detta fall ganska låg. Dels på grund av att vi varit två olika personer som ställt samma frågor men även eftersom intervjusituationen aldrig sett exakt likadan ut varje gång. Struktureringen av intervjufrågorna är något högre eftersom intervjufrågorna huvudsakligen följde en viss ordning (Trots, 2012).

Jag har anonymiserat informanterna genom att ge dem fiktiva namn. Framförallt har jag gjort detta därför att det inte finns någon anledning att

framhålla specifika projekt eller personer – huvudfrågan *Gör Leader skillnad?* är inte kopplat till enskilda projekt utan snarare till kontentan av metoden/till projektens sammanslagna utfall.

2.3 Enkäter

Enkäten innehåller både öppna och fasta svarsalternativ, det vill säga både förutbestämda svarsalternativ samt möjlighet att lämna utförligare eller kompletterande svar. Fördelen med enkäter i utvärderingen var att nå ut till merparten av verksamma projekt under 2007-2013 och på det sättet innefatta alla berörda parter. Ytterligare en fördel med enkät till det stora antalet respondenter, var att resultatet blev mer reliabelt. Teorell och Svensson påpekar dock att bortfallet kan bli större vid användning av enkäter. Svarsfrekvensen vid intervjuerna var 100 % medan svarsfrekvensen vid enkäterna var 55,4 %. En av förklaringarna till svarsfrekvensen kan vara att enkätprogrammet inte tillät vidarebefordring av mailet med länken till enkäten vilket ledde att alla projekt inte kunde svara. Dessutom försvann det korrekta svarsdatumet i första mailet som skickades ut. Detta korrigerades med extra påminnelsemail som gick ut direkt till respondenterna.

Ett problem som uppstod i samband med denna utvärdering var att avsändaren blev Länsstyrelsen istället för det tänka leaderområdena i Region Syd eftersom Länsstyrelsen äger programmet. Även om det fanns ett tydligt och förklarande försättsbrev i enkäten, blev den mest framstående avsändaren Länsstyrelsen. Många respondenter har större tilltro till leaderkontoren än till Länsstyrelsen, vilket kan ha gett upphov till visst bortfall (Trots, 2012). Ytterligare använder allt fler utredare enkäter för att samla in åsikter vilket kan stagnera motivationen till att svara och svarsfrekvensen blir lägre.

Eftersom huvudsyftet med utvärderingen var att samla in uppfattningar kring kvalitativa värden, i detta fall med hjälp av en kvantitativ metod, fanns möjlighet att lämna fri kommentar till alla frågor som krävde detta. Trots (2012) skriver att idén med reliabilitet är att ett värde mäts och kan standardiseras. I enkäten finns sådana värden. Enkäten mäter även det som

efterfrågas och har därmed även validitet, det vill säga *giltighet*. Vissa frågor har dock låg eller ingen validitet då uppdragsgivarna i efterhand delvis ändrade sitt syfte och sin målsättning. Alltså; vissa frågor mäter inte det de är avsedda att mäta, medan instrumentet (enkäten) som helhet gör det.

Eftersom utvärderingens underlag är regionalt områdesbaserat är det även intressant att veta om det insamlade materialet är *generaliserbart*. Kan resultaten överföras på leaderprojekt i andra regioner? Jag har valt att analysera mitt material genom personliga erfarenheter och upplevelser. Detta innebär att min kunskap framgår av hur saker/relationer förhåller sig och stödande belegg visas av tidigare forskning med likartade resultat. Kvale och Brinkman benämner detta som *naturalistisk* och *analytisk generalisering* (Kvale & Brinkman, 2009). Genom jämförelse med *Halvtidsutvärderingen* (Waldenström & Hansen, 2010) är många resultat väldigt lika och stödjer därmed mina antaganden.

Enkäten innehåller generella sakfrågor, exempelvis vilket leaderområde projektet sökt pengar från, startår och vilken sektor de representerar. Det finns också attityd- och åsiktsfrågor som; ”*Vad anser ni Leader ha för styrkor/möjligheter?*” där respondenten kunde svara fritt utan förskrivna alternativ. Det fanns dock också åsiktfrågor som; ”*Leader är ett bra verktyg för att åstadkomma...*” där det sedan fanns olika svarsalternativ som skulle rankas. Dessa frågor är inte helt olika tabellariska frågor och det kan vara bra att varva frågetyperna för att minska risken att respondenten tröttnar på enkäten (Trots, 2012). Vi har även undvikit att använda värdeladdade ord, negationer eller positivt laddade framställningar.

De öppna frågorna sammanställde vi manuellt och resterande frågor sammanställde enkätprogrammet i användbara diagram. Bland de öppna frågorna letade jag återkommande, värdeladdade eller på annat sätt utmärkande ord. Ord som återkom tematiserades och utgör grundmaterialet för uppsatsen med beskrivande ansats snarare än en förklarande. Vi gjorde liknande med intervjuerna där vi bad om att få spela in intervjun och transkriberade den sedan eller lyssnade efter återkommande ord.

2.4 Utvärdering

Syftet med rapporten till leaderområdena var huvudsakligen att lyfta fram kvalitativa värden, som kan vara svåra att mäta i siffror men som ibland ändå kan ge ekonomiska värden. Eftersom Leaders koncept bygger på att mäta de genomförda projektens resultat med hjälp av indikatorer blir utvärdering av leaderarbetet gärna inriktat på att mäta resultat mot uppställda mål – utifrån de tidigare givna indikatorerna (Kaijser & Öhlander, 1999). Utvärderingen, och därmed uppsatsen, är framförallt baserad på subjektiv data, det vill säga människors upplevelse av arbetet med Leader. En resultatutvärdering skulle kunna ge svar på frågeställningarna men processen för att uppnå utsatta strategimål skulle inte få samma fokus. En processutvärdering som tydligare fokuserar på analysen kring *hur* och varför/varför inte målen är uppnådda blir mer relevant i den här typen av kvalitativa utvärderingar (Lindén-Boström, 2002).

Utvärderingen som jag och Brinte gjorde är beställd av de lokala/regionala leaderområdena och inte framtagen på nationell eller mellanstatlig nivå, allt för att fokus på de lokala förutsättningarna ska vara främsta aspekten. Exempel på kritik mot top-down styrd brukarutvärdering är att det finns en tanke om gemensamma kriterier som kan jämföras men till slut handlar det om mångfald (Andersson & Karlsson, 2003). Bottom-up orienterad brukarmedverkan sätter istället användarna (av metoden/projektet/redskapet) i centrum och där lärandeperspektivet är det centrala (ibid).

3. Socialt kapital och tillit

När Europeiska unionen tog fram Leader var det i huvudsak för att underlätta och uppmuntra diversifiering av det småskaliga jordbruket i Europa, eftersom lönsamheten för det småskaliga jordbruket minskade. Beslutsfattarna ville med metoden decentralisera det lokala utvecklingsinitiativet och ge civilsamhället möjlighet att bidra till att ta fram lokala utvecklingsplaner samt besluta om och genomföra de lokala utvecklingsprojekten (Larsson, 2002).

Socialt kapital

Eftersom Leader är kopplat till olika instanser i samhällsnivån, finns det en makthierarki förenad med begreppet. Exempel på denna makthierarki är att det är leaderområdena som tar fram en lokalt anpassad utvecklingsstrategi som Länsstyrelsen ska godkänna. Samma process gäller vid godkännandet av projekt, LAG beslutar om ett projekt beviljas men det är Länsstyrelsen som granskar och beslutar om slutgiltig utbetalning/godkännande. Länsstyrelserna fungerar som regeringens företrädare ute i länen och ska se till att politiskt uppsatta mål blir uppfyllda med hänsyn till länets förutsättningar. Detta innebär att Länsstyrelsen har en överstående makt i förhållande till det lokala Leaderkontoret vad gäller slutgiltigt projektbeslut. Framförallt på gräsrotsnivå är denna maktfördelning uppmärksammas då flera av respondenterna som svarat på enkäten gärna lyfter fram och ifrågasätter denna hierarki.

Leader som metod kan ses som ett sätt att utveckla relationen mellan myndighet och civilsamhället. Detta ställer dock krav på hur tillitsrelationer upprättas och underhålls. Genom att från början tydligt fördela ansvarsområden och vem som beslutar om vad vid specifika tillfällen ökar tillförlitligheten och stabiliteten kring metoden. Kontinuitet skapar tillit för människor lägst i hierarkin. Vilka faktorer som är viktiga för att skapa ett samhälle präglad av tillit och hur detta växer fram är mycket intressant och i allra högsta grad vad leaderarbetet resulterar i på olika sätt (Rothstein, 2003). När människor från olika samhällsnivåer och sektorer möts på ”nya” neutrala samsarbetsarenor skapas möjligheter för att tilliten mellan människor ska kunna växa. Detta kan göra att värdet av socialt kapital ökar, både på individnivå och för grupper. Det sociala kapitalet angav respondenterna själva som en styrka för leadermetoden eftersom metoden anses skapa mer än enbart ekonomiskt kapital i bygderna. Sociologen Pierre Bourdieus definition av socialt kapital är: *”...the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possessions of durable network of more or less institutionalized*

relationships of mutual acquaintance and recognition...” (Bourdieu, 2007:88)

Bourdieu's definition är alltså som en summa av resurser som finns tillgängliga för en individ eller grupp, genom exempelvis bestående sociala kontakter som används för att uppnå något. Detta får individen genom att vara delaktig i nätverk, där relationerna präglas av institutionaliserade relationer med ömsesidigt erkännande. Att relationerna är ömsesidiga är otroligt viktigt eftersom människan tenderar att handla utifrån hur vi tror andra reagerar (Rothstein, 2003). Det essentiella med Bourdieus kapital är att de verkar mellan människor i form av relationer och upprätthålls genom materiella eller symboliska utbyten. Om människor inte vårdar kapitalet kommer värdet på kapitalet minska.

I en dynamisk social relation kan detta visualiseras genom exkludering. Om en person väljer att sätta egenintresset före den kollektiva nyttan minskar tilliten till personen men människor som får vara delaktiga i lokalpolitiska beslutssituationer tenderar att omvärdera sitt egenintresse och anpassa det för det lokala kollektivet. Leaderarbetet symboliserar denna kollektiva nytta och verkar till samhällsnyttan snarare än individers egenintresse. Robert Putnam definierar socialt kapital som en del av samhället, och mindre knutet till individer än Bourdieus definition.

”...features of social organization, such as trust, norms and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions.” (Putnam, 1993:167)

Putnam menar att socialt kapital är funktioner i samhällsorganisationen, så som tillit eller nätverk, som bidrar till att effektiviteten i samhället ökar genom att underlätta samordnade åtgärder. Socialt kapital möjliggör därmed insatser eller resultat som annars inte varit möjliga. Putnam har fått kritik för att inte skilja på det han kallar kapitalstocken (nätverken, relationen) och effekterna av socialt kapital (tillit) (Håkansson, 2011). Detta kan vara svårt att sära på i leadermetoden då nätverk omnämns, enligt vår enkät, som den mest betydelsefulla faktorn och att tillit skapas mellan

människorna i nätverket. Nätverken kan dock vara mer eller mindre inkluderande och även detta diskuterar Putnam. Överbryggande socialt kapital ses som ett inkluderande nätverk, där gruppen som helhet kan vara väldigt heterogen. Ett överbryggande kapital kan knyta samman det lokala med omvärlden, från regional till global nivå. Anknytande socialt kapital är däremot nätverk som vänder sig till mer homogena grupper och blir därmed något mer exkluderande. I sammanhang där anknytande kapital är framstående markeras tydligt gränserna mellan det egna och det som finns utanför. Båda dessa typer av socialt kapital finns bland leadernätverken eftersom Leader verkar på flera nivåer i samhället, horisontellt och vertikalt. Anknytande kapital präglas av att skapa trygghet och social tillhörighet och verkar mer vertikalt inom en leadergrupp medan överbryggande kapital fungerar mer som länkar mellan objekt eller intressen och verkar över en bredare plattform än anknytande kapital.

Studier gjorda av Beugelsdijk och Smulders, 2009, har genom empiriska undersökningar visat att det finns ett samband mellan tillväxt och överbryggande kapital (Håkansson, 2011).

Är social tillit oberoende av omgivande politiska beslut? Leaders arbetsmetod uppmuntrar till engagemang och delaktighet, vilket även är Putnams definition av tillit. Reciprocitet lär människan vilka normer som gäller i samhället och tillit och samarbete skapas i samverkan med andra. Putnam har fått mycket kritik för detta eftersom han kopplar detta resonemang till föreningslivet och förringar den offentliga sektorns inblandning. Likaså finns det ett kritiskt resonemang kring frågan som kan liknas vid ”hönan och ägget” – är det tillitsfulla människor som engagerar sig i föreningar eller är det föreningar som gör människor tillitsfulla? Frågan är komplex och de som är kritiska till Putnam menar att tillit i en förening inte ökar över tid – därmed leder engagemanget inte till ökad tillit (Håkansson, 2011).

Leader fokuserar på samverkan i LAG genom trepartnerskapet där privat, ideell och offentlig sektor ska finnas representerade. Om LAG inte kan visa på ett självständigt lokalt utvecklingsarbete, utan uppfattas gå kommunernas

eller företagens ärende brister legitimiteten inför civilsamhället (se nedan resonemang kring *Governance*) (Waldenström, 2010). Det är dock vanskligt att förringa den offentliga sektorns påverkan på socialt kapital och tillit mellan människor på gräsrotsnivå i Leaders fall. Metoden är framtagen på mellanstatlig nivå, bland annat med avsikt att decentralisera landsbygdsutvecklingen till en lokal arena. Decentraliseringen av de lokala utvecklingsbesluten till LAG och länsstyrelserna kan ses som ett steg i leden för myndigheter att öka tilliten mellan dem och civilsamhället (se Waldenström, 2010).

Slutligen kan det konstateras att definitionen av socialt kapital och relationen till begreppet tillit är mycket komplex. Jag har dock valt att använda mig av Håkanssons definition där ”*Socialt kapital kan aggregeras till en samhällelig nivå och skapa en positiv extern effekt för samhället i form av ökad tillit i samhället.*” (Håkansson, 2011:60).

4. Leader

Den nuvarande leaderperioden har pågått i Sverige under åren 2007 – 2013 och det har under denna period varit 63 områden som etablerats. Detta avsnitt kommer presentera en kortfattad bakgrund så som tidigare leaderperioder i EU och i Sverige samt grundläggande fakta kring den idag aktuella leaderperioden samt en summarisk sammanfattning av vad tidigare utvärderingar om Leader.

4.1 Bakgrund

Den idag verksamma leaderperioden har föregåtts av *Leader +* (2000-2006). Under denna period fanns endast ett fåtal (12) etablerade område i Sverige. Innan *Leader +* fanns *LEADER II* (1994-1999) som i sin tur föregicks av *Leader I* (1991-1993, gäller inte i Sverige). Under *Leader +* och *Leader II* var Glesbygdsverket (numera del av Tillväxtverket) den förvaltande myndigheten för Leader. Dock har det under alla tre aktiva perioder i Sverige varit Jordbruksverket som varit ansvarig myndighet.

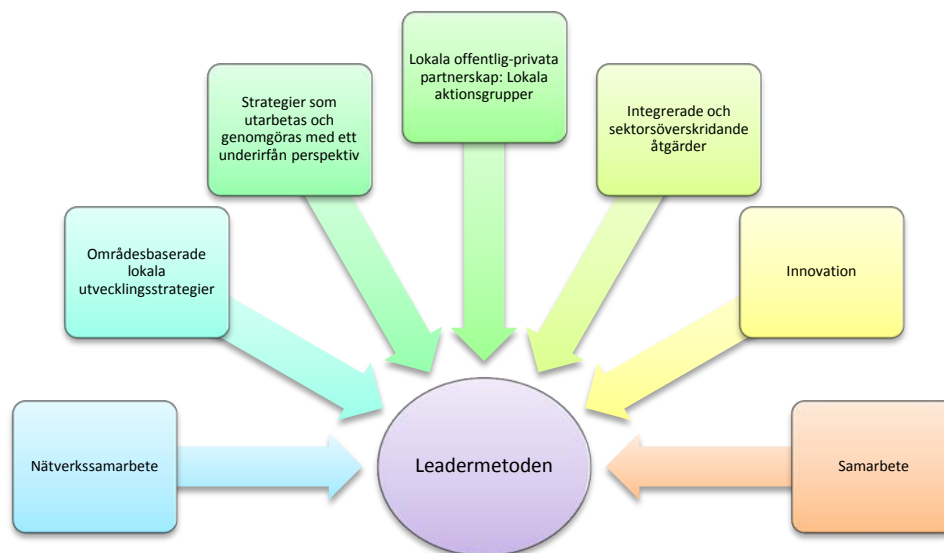
I Leader förflyttas beslutsfattandet till LAG som är ett heterogent partnerskap, framtaget att representera det lokala civilsamhället genom trepartnerskapet. Länsstyrelsen granskar de beslut som LAG tagit, att de går i linje med leaderområdets strategi och att projektet faller inom ramen för Leader. Länsstyrelsen har inte beslutanderätt kring vilka projektidéer som blir godkända så länge idén är förankrad i strategin. Detta betyder att beslutsfattandet delegeras till en nivå som ligger nära lokalsamhället där projektidén troligtvis i framtiden ska verka. Dessutom har Jordbruksverket delegerat den granskande sektionen till Länsstyrelserna vilket leder till att beslutsfattandet även fördelats över beslutsnivåerna i samhället.

Delegering och fördelning av att ta fram politiska beslut på lokal nivå benämner Lars Larsson (2002) som *governance* i sin bok *När EU kom till byn*. Som vetenskapligt begrepp används *governance* till att förstå hur politisk styrning påverkar folk i gränsöverskridande samarbete bland annat över kommun-, region- och nationsgränser. *Governance* verkar både vertikalt genom att mellanstatliga institutioner (EU) får större betydelse och horisontellt genom att regionala och lokala nivåer får mer ansvar och befogenheter gällande utvecklingspolitiken (Waldenström, 2010). Det är viktigt att skilja på *governance* – som kan betraktas som en interaktiv samhällsstyrning, och *government* – som i klassiska termer är mer av typen centralstyrning (Hedlund & Montin, 2009).

4.2 Grundläggande information om Leader

Leader är en del av det svenska landsbygdsprogrammet som finansieras genom ”Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling”. Den huvudsakliga basen för Leader är *underifrånperspektivet* där den lokala förankringen är en betydande faktor i arbetet och arbetsformen bygger på ett *trepartnerskap* mellan offentliga, privata och ideella aktörer som samarbetar i en lokal aktionsgrupp (LAG). *Nytänkande*, där innovativa idéer i leaderområdet och/eller i sitt sammanhang ska uppmuntras, *överförbarhet* innebär att insatserna ska kunna implementeras i andra leaderområden samt *nätverkande* som syftar till att samla erfarenheter och sprida dessa vidare (Karlsson, 2011).

I vägledning för GD (generaldirektoratet) Jordbruk och landsbygdsutveckling finns följande figur som tydliggör leadermetodens sju viktigaste egenskaper:

Figur 1. Egen modell av Leadermetodens sju viktiga egenskaper. Källa: Vägledning från GD Jordbruk och landsbygdsutveckling för tillämpningen av Leaderaxeln i de landsbygdsutvecklingsprogram 2007-2013 som finansieras genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), 2011

Figuren visar viktiga ämnesområden för hur Leaderaxeln gör största möjliga nytta i landsbygdsområdena. Viktigt att nämna är att Leader inte får ge stöd till enskilda företag, som företagsstöd, utan kräver samarbete med ideell eller offentlig organisation.

4.2.1 Local action groups - LAG

Lokala aktionsgrupper (LAG) skall representera leaderområdet i stort och innefatta representanter från de ideella, offentliga och privata sektorerna. Tillsammans bildar LAG ett trepartnerskap mellan de olika socioekonomiska sektorerna och detta trepartnerskap har som huvudansvar att bereda och besluta om projektansökningar utifrån den lokala utvecklingsstrategin. Inom landsbygdsprogrammet finns de horisontella målen *jämställdhet, kvinnor, ungdomar, integration, kompetenshöjning, miljö och hållbar utveckling* och LAG måste ha viss kompetens inom dessa områden. Det är allmänt giltigt att LAG ska bestå av lika delar offentliga,

privata och ideella representanter. Likaså får inte fördelningen mellan kvinnor och män underskrida 40 % av endera.

Verksamhetskontorets personal, ofta verksamhetsledaren (VL), bereder och framför olika projektansökningar till LAG-mötena. VL har även som uppgift att stödja projekten i Leaderprocessen och samordna projekt för att utvecklingen av landsbygden ska bli den bästa möjliga.

LAG har huvudansvaret för att utforma den lokala utvecklingsstrategin och att projekten ligger i linje med vad som är skrivit i strategin. Mer om strategierna nedan.

4.2.2 Strategier

De lokala utvecklingsstrategierna är anpassade efter varje leaderområdes specifika behov och utvecklingspotential. Därmed skiljer de sig från varandra och kan se väldigt olika ut, både utvecklingsförutsättningar och den språkliga strukturen.

Strategin är ett sammanställt dokument vilket fungerar som ramverk eller riktlinjer för LAG då de beslutar om projektansökningar. LAG kan under hela projektansökningsperioden kontinuerligt kontrollera att indikatorer och mål uppfylls samt i vilka åtgärder det behövs fler projektansökningar.

4.2.3 Finansiering

Finansieringen av projekten ser olika ut i olika de olika leaderområdena, se Brinte 2014 för mer detaljerad beskrivning av finansiering. Enligt fastställda regler finansieras Leader av EU med 40 %, av svenska staten med 30 % och av övrig offentlig medfinansiering med de sista 30 %. Övrig offentlig medfinansiering står vanligast regionförbund eller kommuner för (Karlsson, 2011).

Totalt för alla projekt i ett leaderområde skall 30 % finansieras privat (gäller inte driften av LAG). Den privata finansieringen kan av olika slags resurser som till exempel kontanta medel, arbetstimmar, eller material. Förutom kontanta medel, redovisas och värderas dessa resurser under rubriker som *ideellt arbete*, *övriga ideella resurser* eller *offentliga resurser*. Det ideella

arbetet värderas som arbetstimmar. Övriga ideella resurser är lokaler, utrustning eller material som privatpersoner, företag eller föreningar bidrar med utan att projektet behöver betala för detta. Offentliga resurser kan enklast beskrivas som insatser från till exempel kommuner eller landsting som projektet inte betalar för, vanligast är att en tjänsteman arbetar med projektet utan att ta betalt för detta från projektet. Dock redovisar projektet den faktiska kostnaden för tjänstemannens arbete (ibid, 2011).

De medel som EU och svenska staten bidrar med är avhängigt leaderområdets yta och befolkningens mängd, dessa medel kallas *budgetbelopp*. Varje leaderområde kan utifrån detta ”hämta hem” olika mycket pengar och varierar även beroende på hur många projektansökningar området haft. Den totala budgeten för landsbygdsprogrammet under denna aktuella period (2007-2013) uppgår till cirka 36 miljarder kronor, inräknat medel från EU och nationella medel. Utav dessa 36 miljarder uppgår axel 4 (Leader) till att omfatta cirka 2,4 miljarder kronor (jordbruksverket.se).

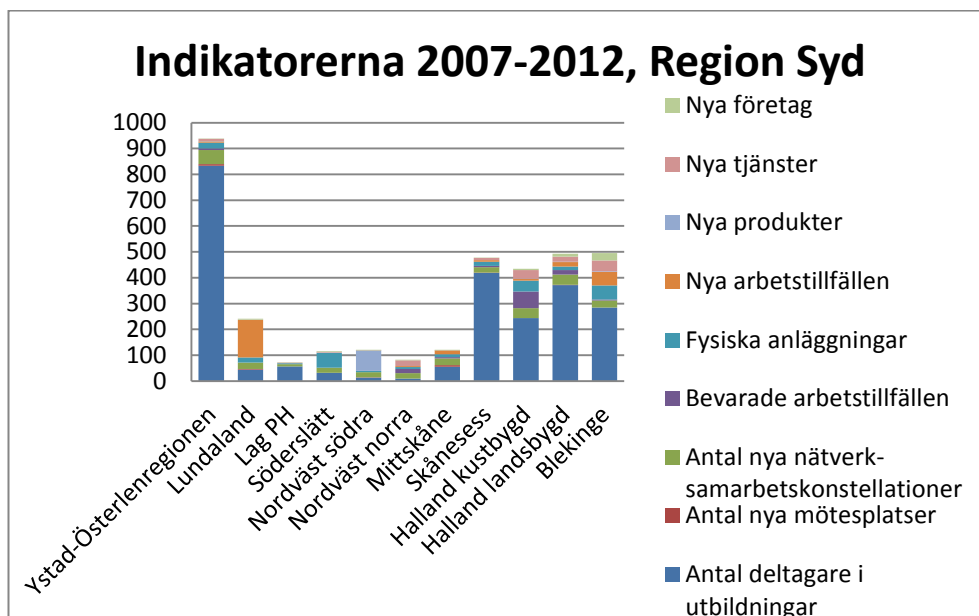
4.3 Tidigare erfarenheter från utvärderingar av Leader

Utvärderingens resultat och därmed mitt empiriska material gränsar på många sätt till det resultat tidigare utvärderingar av Leader kommit fram till (se till exempel Halvtidsutvärderingen av landsbygdsprogrammet, 2010).

Tidigare utvärderingar visar att Leader skapar nya länkar, mellan samhällsnivåer/sektorer, över gränser (kommun-, region- och nationsgränser) och skapar synergier och följder som annars inte skapats. *Underifrånperspektivet* bidrar till att lokala samhällsgrupper kan nås för att genomföra lokal utveckling. Leader bidrar även med att lokala resurser används mer effektivt och nätverkandet är mycket värdefullt för den lokala utvecklingen (Waldenström, 2010). Waldenströms halvtidsutvärdering av Leader och denna uppsats har många beröringspunkter och behandlar samma frågor som jag gör. Jag kommer fortsättningsvis därför löpande i resten av uppsatsen visa på dessa beröringspunkter där jag finner det lämpligt.

5. Resultat

EU har tagit fram ramar i handboken ”Landsbygdsutveckling 2007-2013, Handbok för en gemensam övervaknings- och utvärderingsram”. Under programmets gång har denna utökats och förtydligats men det som är betydande är *interventionslogiken*. Interventionslogiken innefattar de behov som programmet/åtgärden ska uppfylla. Varje åtgärd har en ”egen” interventionslogik som består av olika indikatorer som underlättar utvärderingen av om en åtgärds mål har blivit uppnådda eller inte. Leaders interventionslogik har en grund från forskning om politisk styrning och vilka samband det finns mellan ekonomisk utveckling, socialt kapital och lärande (Waldenström, 2010). Landsbygdsprogrammet har olika indikatorer som mäts vid utvärderingen av programmet. Dessa övergripande indikatorer är utgångspunkt för de indikatorer som varje projekt ska redovisa i slutrapporten (Karlsson, 2011). Utvärderingsprojektet som ligger till grund för denna uppsats har sammanställt indikatorerna för varje aktuellt leaderområde i Region Syd och fått fram följande resultat;

Figur 2. Indikatorerna för leaderområdena i Region Syd, 2007-2012. Källa: Länsstyrelsen Skåne, Halland och Blekinge. Se bilaga 5 för siffror i figur 2.

Indikatorerna visar mätbara värden, som förvisso kan vara svåra att utvärdera men är snarare svårare att avgränsa än att definiera. Svårsmätbara (mjuka) värden faller mellan stolarna i en kategorisering som i figur 2. I

enkäten till projektägarna, fanns en fråga om indikatorerna; *Ange vilka indikatorer som ert projekt bidragit till att uppfylla alternativt vad ni uppskattar att projektet kommer bidra med när det är avslutat.* Förutom de nio indikatorerna i tabellen fanns ett tionde alternativ *övrigt*, som ~ 5 % valde att använda då de inte kunde/ville kategorisera in projektet i de förvalda alternativen. De kommentarer som framkom i de öppna svarsalternativen från enkäten samt intervjuerna med projektägarna finns redovisade under rubrik 5.1 och en sammanfattning av resultatet från intervjuerna med organisationerna rubrik 5.2.

5.1 Leaders betydelse för den lokala bygden

De faktorer som projektägarna prioriterade ha stor betydelse för ett lyckat projekt var att projektet skulle ha stark lokal förankring, bevara kultur-/naturmiljöer, positiv syn på bygden, gynna ungdomar samt främja social sammanhållning i bygden. Vad som gäller alla dessa faktorer är att över 50 % av respondenterna valde alternativet ”instämmer helt”. Övriga faktorer så som främja ekonomisk tillväxt, skapa jämställdhet och öka integrationen var respondenterna övervägande positiva till men inte i samma utsträckning som de övriga faktorerna. På ”kontrollfrågorna” – liknande frågor men då vinklat till om Leader är en bra metod att åstadkomma exempelvis ökad samverkan inom bygden, blir resultatet snarlikt. Integration och jämställdhet prioriteras inte i ett lyckat projekt och metoden upplevdes inte heller lämplig för att behandla dessa områden. Detta ligger helt i linje med halvtidsutvärderingen (2010) där framtidstro, lokalt engagemang och deltagande i lokal utveckling är det som bidrar till en hög livskvalité. Precis som våra resultat anses inte integration och minoritetsfrågor samt jämställdhet bidra till livskvaliten (Waldenström, 2010). En mängd förslag på andra viktiga faktorer som är värda att belysa, utöver de som kan kategoriseras in under de föreskrivna alternativen är;

- hållbar utveckling
- ge framtidstro
- engagemang
- skapa andra värden än strikt ekonomiska i ett långsiktigt perspektiv

- kompetensutveckling
- internationella nätverk har skapats
- mötesplatser har skapats för ideell och offentlig sektor
- samhällsnytta

Vad gäller indikatorerna där respondenterna själva fått svara vad projektet skapat eller är tänkt att skapa är *mötesplatser* och *nätverk/samarbetskonstellationer* starkt representerade. Mellan övriga indikatorer är resultatet jämnt fördelat. Även under denna fråga har det öppna alternativet blivit flitigt använt och exempel är;

- Stärkt varumärket för kommunen
- Stärka stoltheten för den egna bygden
- Attraktivare boendemiljö i bygden
- Förmedlat kunskap
- Stärkt bygdegemenskapen

Som vi kan se av de öppna svaren är högt värderade faktorer och indikatorer knutna till den lokala platsen och den lokala platsens överlevnad. Detta är något som återkommer även i intervjuerna. Waldenström påpekar att detta värnande om den lokala platsen kan ses som en önskan att ingjuta hopp i kontrast till oron för utflyttning, sämre service och arbetsmarknad (Waldenström, 2010:62).

Hur har leadermetoden fungerat?

Huruvida Leader är en bra metod eller inte, för att utveckla landsbygden svarar respondenterna i intervjuerna lite varierat. De flesta tycker metoden är övervägande bra, just eftersom underifrånperspektivet är explicit men även eftersom Leader värnar om det lokala, något som andra myndigheter inte kunnat göra på samma sätt. Det negativa kring metoden som framkommer under intervjuerna är framförallt att metoden upplevs som krånglig, byråkratisk och tidsmässigt betungande.

Respondenterna anger olika förslag som hade gjort Leader mer lättjobbat, så som att sköta pappershantering av redovisningen mer digitalt. Andra förslag

är att Länsstyrelsen kan ha ett lägsta belopp där man kontrollerar på detaljnivå, annars blir det mycket resurser som går åt att kontrollera småsaker. Alternativet skulle kunna vara att projektet får klumpsumma – en pott pengar som ska leda till att leverera ett resultat. Respondenter som har erfarenhet av andra typer av projektstöd (företagsstöd, miljöstöd) påpekar att Leader är noggrannast kontrollerat av alla instanser. Detta ger en tröghet i systemet och kring metoden som kan avskräcka eller bryta ner det lokala engagemanget.

Tydligt är också att de projekt som har en eller flera deltagare som har vana av redovisning eller annat administrativt arbete inte finner pappersarbetet lika krävande som gemene man. Det som återkommer i enkäten är att projektägarna överlag upplever handläggningstiderna orimligt långa och den icke flexibla byråkratin ställer till det för många små projekt. Mindre kapitalstarka projekt måste ofta låna pengar för att kunna betala ut löner och andra kostnader. Denna finansieringsmodell, att pengar ut, inte täcks upp inom en rimlig tidsperiod för pengar in, tär hårt på de mindre projektens likviditet. Lånekostnader från exempelvis bank, är inte avdragsgilla i projektet och kan därför tvinga projektägarna att skjuta till privata pengar i projektet. Det blir ett ekonomiskt risktagande för privatpersoner som inte är kalkylerat från projektets början.

Respondenterna anger att metoden ibland känns osäker eftersom det finns oklara regler kring vad som gäller i olika situationer och leaderkontoren arbetar på olika sätt. Detsamma gäller att de lokala kontoren borde ha en samsyn med Länsstyrelsen kring regelverket eftersom olika direktiv ger ett osäkert intryck för de som söker projektmedel och ibland har regler ändrats mitt i en leaderperiod. Detta slösar både tid och pengar för projekten. Det är inte endast mellan leaderområdena i Region Syd projektägarna upplever skillnad i arbetssätt eller hur regler tolkas utan även mellan internationella leaderområden skiljer det sig i hantering kring regler och villkor. Något annat som ökar osäkerheten för projektsökarna är att man upplever att LAG-medlemmar, som representerar kommuner, gärna beviljar projekt som gynnar den egna kommunen. Naturligtvis får detta inte ske men

respondenterna anger detta som en svaghet för leaderkonceptet. Det är återigen viktigt att belysa att LAG måste ha en egen agenda för utvecklingsarbetet och inte premiera kommuner eller privata aktörer utan se till den kollektiva nytta projekten bidrar till. Eftersom Leader präglas av governance-styre (mål) och inte government-styre (central) är det av stor vikt att vara flexibel och öppen i hur utvecklingsarbetet utformas. Det är viktigt att LAG-medlemmarna ser till hur nya samarbeten över (kommun-) gränserna kan skapa nya lösningar för hela regionen.

Besök av leaderkontoren ute på fältet, bland projekten, efterfrågar vissa projektägare, även innan projektet är avslutat. Speciellt efterfrågar projektägarna fältbesök om projektet ska leda till något fysiskt. Kontoren får då en känsla och en uppfattning om vad som skapas och på vilket sätt. Om kontoren inte kan avsätta denna tid för besök föreslog man att LAG-medlemmar kunde ansvara för varsitt projekt som ansvarig LAG-medlem regelbundet besökte. Detta kunde eventuellt öka förståelsen för projektens problem med likviditeten då ideella föreningar ibland har litet eller obefintligt startkapital. Ett annat syfte med att kontoren kommer ut till projekten är att höja kännedomen om Leader för gemene man. Respondenter anger att det är viktigt att berätta om projektets möjligheter och dela erfarenheter för att göra projektstödet mer greppbart på en allmän arena.

Väl många projekt anses vara för kortsiktiga enligt ett antal respondenter och en del föreslår en framtidsplattform, dels för att i förebyggande syfte föra en diskussion kring vilken efterfrågan av resurser/service som kan komma att bli aktuell i bygden framöver men även för att planera och sätta in sitt egna lilla projekt i en större kontext.

”Egenvärdet för projektet är kanske inte lika stort utan man måste fråga sig ”vilken är vår roll” i hela bygdens utveckling?”

- Astrid.

En annan respondent, Anders, är inne på samma linje. Om det är en lokal organisation/ideell förening som startar upp projektet underlättar detta eftersom de känner till både bygden och folket. Projektet anordnade ett

”framsynsgille” vilket i detta sammanhang betyder att gruppen analyserade hur bygden kunde komma att utvecklas framöver vilket ledde till verksamheter som eventuellt annars aldrig blivit av. Och med stor framgång dessutom, trots att det låg utanför själva huvudprojektet.

”Hade jag inte haft det projektet då, hade vi inte haft dom kontakterna, vilket gjort att jag inte tagit det eller det beslutet som i sin tur lett till detta.”

- Anders

Samma respondent menar att i projektens slutredovisning syns för lite av de värden som projektet skapat. Vissa värden kan mätas men andra syns inte förrän efter en längre tid. Leaders värde i samhället skulle öka om leaderkontoren mer offentligt visar avslutade och pågående projekt. Precis som det poängteras i halvtidsutvärderingen är det viktigt att belysa hur och varför projektet bidragit till utveckling genom spridning av resultatet som kan leda till lärande och utbyte av erfarenheter (Waldenström, 2010). Det är också viktigt att påvisa att Leader jobbar med utveckling på ett annorlunda sätt, till följd av underifrånperspektivet samt visa hur pengarna växlas upp (att avkastningen är högre än insatsen i slutändan) med hjälp av leaderinitiativ. Det som är intressant att titta på är resultaten ute i bygderna. Ibland uppnår projekten mål och leder till samverkan efter projekttiden löpt ut och vem följer upp detta? Vad är det som faktiskt har hänt, med anledning av leaderprojekten? Se fortsatt resonemang kring detta under nästa rubrik.

Vilken nytta har projekten gjort för bygden?

I många fall handlar det om att projekten har bidragit med att skapa lokalt engagemang för den lokala bygden, och fokus på den lokala bygden är framträdande i de flesta positiva svar (jmf Waldenström, 2010). Parametrarna varierar utifrån vad projektet varit inriktat på men projektägarna vill framförallt framhäva att projekten genererar positiv energi till bygden. Det finns många exempel på liknande värde som projektägarna vill belysa och även försöker att verifiera med de mätbara värdena som

Leadermetoden idag huvudsakligen inriktar sig på, så som ökad turistverksamhet, integration eller liknande.

”...projektet arbetar med den egna regionala identiteten i möten med andra kulturer.”

- Berit

Detta projekt började med en tanke om det lokala, men leaderkontoret uppmuntrade dem att bredda projektet och satsa mer på nätverk och internationella samarbeten. Projektet föll väl ut och resulterade i internationella nätverk.

Leaders betydelse för lokalsamhället och möjligheten att fatta lokala beslut är annars kraftigt dominerande i svaren på frågan *”Vad anser du Leader ha för: styrkor/möjligheter?”*. Respondenter menar att en bra handlingsplan, en välskrivna strategi, kan leda till att inflyttningen till leaderområdet ökar. Mycket fokus ligger på att stärka den lokala bygden i form av samarbeten och samverkan – att bygga hållbara nätverk helt enkelt. En uppskattad bieffekt av leaderprojekten är just att det bildats constellationer och nätverk som annars inte blivit av eller som projektägarna kunnat föreställa sig. Likaså kan det vara en styrka att olika aktörer måste samarbeta för att uppnå målen.

Ytterligare exempel på styrkor från enkäten är att det lokala engagemanget stärks och lyfts i ett forum där det befintliga föreningslivet inte har sin naturliga hemvist. Leaderprojekten skapar nya arenor och inkluderar fler människor genom öppna forum för utveckling. Nya sammansättningar av människor och nya arenor att samverka på skapar också en plattform för nytänkande. Och det är just samarbetet, över landsbygdsområden och mellan olika samhällssektorer, som bidrar till nya idéer, lärande och innovativa tankebanor (Waldenström, 2010). Trots att nytänkande är en del av Leaders grundpelare efterfrågar någon respondent viss benchmarking och enkla tips som kunde appliceras på andra liknande projekt. Även detta, att det ska vara applicerbart i andra område än precis där projektet verkar, är en grundidé med Leader.

En annan möjlighet som Leader har är att stödja projekt som utvecklar nya produkter och tjänster som ger fler arbetstillfällen på landsbygden. Detta är också något som framförs som en styrka – att Leader tillför ekonomiska medel till den lokala bygden som gagn för utvecklingen. ”Dolda resurser” tas fram som en respondent bennämner resurser som annars inte varit tillgängliga för bygden eller spenderats i bygden. Med dolda resurser menar respondenten EU-pengar eller kapital från ökad turistverksamhet som kanske annars aldrig blivit spenderade i området.

Som tidigare nämnt resulterar inte alltid projekten i några konkreta värden omedelbart. Trots att det finns möjliga partners kan uppslutningen ibland svika på grund av diverse faktorer. Anders berättar om ett projekt där det skulle krävas samarbete mellan tre parter, där olika intressen skulle samordnas och samverka över tid. Detta förutsatte att det fanns tillit mellan parterna och i detta fall föll projektet mellan stolarna.

”Vi har lyft frågan, och den kan behöva ligga till sig och vem vet vad som händer om 5 år?”

- Anders

Många är de projekt där respondenterna just hänvisar till att synliga och mätbara resultat inte kan visas förrän efter projekttiden. En respondent i enkäten framför en önskan om halvtidsutvärdering i projekttiden för att granska i vilken grad måluppfyllelsen är rimlig. Ett annat förslag är att följa upp projektet ett eller ett par år efteråt för att se vilka resultat, processer eller avtryck projektet skapat. Det är trots allt utifrån detta problem som utvärderingen är efterfrågad och framtagen. Men först kan vi titta närmare på hur organisationer, som har direkt eller indirekt förbindelse, påverkar eller påverkas av Leader.

Sammanfattning

Den lokala förankringen och projektets verkan lokalt är viktigt i leaderkonceptet, vilket framgår i både enkäten och intervjuerna. Metoden skapar ofta mervärden som inte ryms i de framtagna indikatorerna från Landsbygdsprogrammet. Indikatorer av mer kvalitativ karaktär hade gett en

mer rättvis bild av leaderarbetet. Likaså om det genomfördes en uppföljning av projekten en viss tid (1-3 år) efter projektet är avslutat.

5.2 Samverkan med organisationer

Det finns organisationer runt om Leader som påverkas på ett eller annat sätt av Leaders verksamhet. De organisationer vi valt är, LRF, Coompanion, HSSL, HS och kommunerna. De fick svara på frågor kring *om* och *hur* Leader gör nytta för landsbygden samt hur relationen mellan Leader och organisationen ser ut. Nedan sammanställs kort vad representanter från organisationerna hade för åsikter om Leader.

Gör Leader nytta för landsbygden?

Näringslivsutvecklaren Bertil uppskattar en öppen strategi där många känner sig välkomna att demonstrera sina projektidéer. Detta kan leda till nya nätverk med andra länder, företagare får en ny marknad och mer erfarenheter delas mellan länder. Ett bra projekt är de med nya fräscha idéer, innovativa, och inte bara kopierade från andra ställen.

”Leader gör skillnad på landsbygden. Vi är en tätortsnära kommun och kommunen har med Leader fått en ny arena att vara på. Innan fanns det bara aktiveringsstöd och nu finns Leader som är bättre”.

- Bertil

Organisationerna efterfrågar en ökad marknadsföring av Leader eftersom metoden då skulle få större genomslagskraft på landsbygden. Ju fler människor metoden når ut till desto mer kan innovationen öka och fler projekt starta vilket gynnar utvecklingen. Idag sker marknadsföringen av Leader huvudsakligen sporadiskt, 45 % anger att de fick information om Leader via ”mun-till-mun”. Ingen som svarat på enkäten anger annons som källa till var man fått information om Leader.

Alla respondenter har även angivet trepartnerskapet som en styrka. Många av representanterna från organisationerna sitter själva med i LAG och har en god insyn kring vad trepartnerskapet leder till. Exempel på styrkor som annars inte skett är nätverkande, samarbete och kontaktskapande. Människor

som normalt inte träffats, träffas i denna konstellation och samverkar även utanför Leader. Ibland har leaderpengar använts till att skapa lokala utvecklingsplaner i olika bygder som sedan skapat nya projekt. En informant menar att Leader leder till runda-bordsamtal där alla kan mötas och prata. Ibland leder det till samtal kring svårigheter i bygden där det blir en mobilisering av krafter som annars inte bildats. Finansieringen lockar till uppslutning kring ett leaderprojekt men ibland avskräcker metodens byråkratiska läggning folk att söka pengar från Leader. Men som Cassandra uttryckte det:

”Ibland behövs inte Leader, mobiliseringsarbetet är det viktiga. Problemet i byn lokaliseras, människor mobiliseras och finansiering värvas.”

- Cassandra

Leader har ett brett angreppssätt som olika samhällsriktningar kan ta del av och lyfter runtomkring-företag på landsbygden och leder till ringar-på-vattnet-effekter.

Coompanions representant anser dock att Leader har en mall som inte passar alla projekt och forcerar för snabbt i vissa fall. Att förankra sina idéer tar tid menar informanten och upplever metoden som stressig. Utveckling behöver få ta tid för att skapa långsiktigt hållbara lösningar.

Organisation vs Leader – relation

Näringslivsutvecklare Bertil tycker det är enklare för LAG att välja ut bra projekt än för kommunen och uppskattar samarbetet som uppstår mellan kommunerna i ett leaderområde och att kunna dela erfarenheter.

”Leader har ingen egen agenda, vilket gynnar Länsstyrelserna och kommunerna, och drivs av en lokal utvecklingsstrategi.”

- Cassandra

Respondenten menar att kommunerna får utvecklingsarbetet genomfört tack vare Leader. Som representant för en viss kommun i LAG kan ibland sura miner uppstå om man inte rör hem pengar till den egna kommunen, men många representanter menar på att det är viktigt att veta vilken stol man

sitter på då man är med i LAG. Vems intressen representerar jag och för vilken nytta? Det kan även ge en bred omvärldsspaning och en situation där både Leader och organisationen får ta del av varandras agenda och marknadsför varandra. Leader ses som ett strategiskt verktyg för att jobba över kommungränserna.

Kim menar att Hushållningssällskapets roll inte blev som det var tänkt från början i samarbetet med Leader. Intentionen var att Leader skulle få hjälp att utnyttja HS nätverk, vilket tyvärr uteblev. HS förväntade sig konsultuppdrag från leaderprojekt men deras del i Leader har blivit något begränsad då Leader projekten ofta baseras på ideell tid, vilket HS inte kan avsätta. Startsträckan är för lång för HS, och ibland finns det plats för HS-konsulter i ett senare skede i projekten men då är projektgruppen ofta så sammansvetsad att man inte är benägen att ta in en ”ny” person. Förarbetet ska idag göras på ideell basis vilket kan förhindra projekten att få tillgång till personer med spetskompetensen inom relevanta ämnesområden.

David önskar en större samorganisering mellan Leader och organisationer som verkar inom samma område. Detta skulle leda till en större flexibilitet för organisationerna att vara delaktiga i leaderprojekt. Organisationerna verkar ofta över större eller annorlunda område än just leaderområdet och en samorganisering skulle innebära en förenkling eftersom det idag är omständigt att söka leadermedel från mer än ett område. Samlokalisering av det administrativa med en större och mer etablerad organisation hade också varit fördelaktigt för leaderkontoren. Överlag anser informanten att regionerna behöver bli mer engagerade i Leader eller öka sin acceptans mot metoden. LRFs representant menar också att det finns en sviktande acceptans mot Leader från organisationens medlemmar. Organisationen i sig är positiv till Leader och tycker det är ett bra instrument för landsbygden men medlemmarna har en uppfattning att Leader tar pengar från gårdsstöden och att det är mycket jobb för lite pengar. LRF fungerar som en marknadsförare av Leader eftersom vissa medlemmar sitter med i LAG och får därmed information om projekten och metoden. Dock är LRF inte direkt delaktiga i något projekt själva. Detta kan bero på att vi talat med

regionkontoret, och inte de mindre LRF-kontoren, som verkar över hela regionen och inte ett specifikt leaderområde.

HSSL ger stimulanspeng som kan gå in som startkapital för ett leaderprojekt och därmed ge bättre likviditet och uppstart. Coompanion anger att de arbetat på liknande sätt, att de går in med medel för att underlätta likviditeten för projektet.

Sammanfattning

Organisationerna uppskattar det nätverkande och samarbete som Leader uppmuntrar till. Treparterskapet blir en styrka då olika samhällssektorer och yrkesgrupper sammanstrålar kring gemensamma utvecklingsfrågor. Omarbetade lösningar kring områdesgränser och finansiering (startkapital framförallt) skulle gynna organisationernas samarbetspotential med Leader.

6. Diskussion

I enkäten har respondenterna ofta använt sig av de öppna svarsalternativen. Detta kan tyda på att respondenterna anser att svaret behöver utvecklas för att få med alla aspekter. Är det så att Leaders resultat inte alltid kan rutas in i fasta svarsalternativ? Vad är det väsentliga med Leader? Är Leaders huvudsakliga syfte att värna om den lokala ekonomiska utvecklingen eller har Leaders syfte kommit att bli av mer abstrakt karaktär? Frågan är intressant och inte alldeles enkel att diskutera.

Två framstående egenskaper kan sammanfattas som värdefulla styrkor för Leader. De är *småskaligheten* – leaderprojekten gör konkret, synlig skillnad för människor i vardagsnära sammanhang samt att projekten är ofta *bygdenära* – vilket innebär att projekten är verksamma i det lokala sammanhanget, förändringar på den lokala platsen som tydligt går att se/känna av. Båda dessa är egenskaper som värderas viktigare än att generera faktiska pengar eller arbetstillfällen till bygden. Att värna om det lokala och det lokalas betydelse går som en röd tråd genom svaren. Ytterligare en styrka är att metoden möjliggör att människor kan samlas kring vardagsnära projekt – att skapa gemenskap verkar vara viktigare än att skapa faktisk utveckling. Leaders essentiella värden uppfattas vara de

känslor eller upplevelser som skapas kring arbetet med metoden. Metoden i sig själv styr dock projekten, i till exempel slutrapporten, att inrikta sig på att redovisa skapade värden av finansiell karaktär, som till exempel indikatorerna; antal skapade arbetstillfällen eller fysiska platser. Det sociala kapitalet, och tilliten mellan människor bör därför inte underskattas. I utvärderingar av tidigare leaderperioder påpekas vikten av att ta fram kvalitativa indikatorer och metoder för att utvärdera Leader framöver. Dels för att styra målen mot att bli av mer kvalitativ karaktär men även för att kunna mäta de kvalitativa resultat Leader leder till (Waldenström, 2010).

Därmed kan följande slutsats dras: Det är viktigt att förvärva pengar till det lokala leaderområdet eftersom metodens arbetsform är en styrka oavsett projektens utfall. ”Pengar hämtade till regionen” är ofta detsamma som ”pengar spenderade och använda i regionen”.

Hur uppfattas leadermetoden av de som medverkat i projekten?

Den generella uppfattningen kring Leader är positiv eftersom människor kan åstadkomma konkret förändring tack vare ekonomiska insatser. Närheten till leaderkontoren, som inte upplevs lika byråkratisk som andra myndigheter, är ett annat exempel som bidrar till att metoden uppfattas positivt. Trots det önskar projektägarna att det finns rätt och tillförlitlig kompetens på kontoren. Eftersom det är relativt fritt för leaderkontoren att forma sin administrativa hantering kan det uppstå problem om man ansöker om medel från olika leaderkontor, genom att olika kontor ger olika direktiv. Respondenterna upplever en otydlighet, vilket skapar osäkerhet som leder till att förtroendet för Leader sänks. Detta kan vara ett tecken på att människor vill ha den lokala anpassningen och flexibiliteten samtidigt som det inger en trygghet om samma instanser behandlar ärenden likadant.

För att återkoppla till Putnams resonemang om tillit kan jag konstatera att Putnams kritiker delvis har rätt. Social tillit påverkas av institutionella beslut, om besluten faller olika ut, inom samma område, påverkas tilliten, inte enbart till institutionen utan även till omgivningen och kan leda till

misstro i det sociala kapitalet (Håkansson, 2011). Några projekt anger det som en svaghet för Leader att organiseringen av arbetet skiljer sig åt mellan leaderområdena. Område som till stora delar består av samma kommuner men utvecklingsstrategierna har olika fokus kan sätta käppar i hjulet för projekt som verkar över två leaderområden. Personerna som är verksamma i projekten kan då ha svårt att förstå varför en projekttid blivit godkänd i det andra närliggande leaderområdet men inte där de söker pengar. Misstron som uppstår från projektet som inte blir beviljat mot projektet som blivit beviljat är skadligt för det sociala kapitalet mellan människor (se även Waldenström, 2010).

De mest framträdande svagheterna som anses gälla Leader är huvudsakligen kopplat till administration och finansiering, detta diskuterar jag dock inte mer ingående utan hänvisar istället till Brinte (2014) för utförligare resonemang kring frågan. Länsstyrelsen skulle kunna göra stickprov eller ha någon typ av lägsta beloppsnivå för vad som kontrolleras i detalj. Att tydliggöra Leaders roll gentemot de andra instanserna, Länsstyrelsen och Jordbruksverket, skulle definitivt ge Leader mer auktoritet på landsbygdsutvecklingsarenan och återigen skulle tilliten till metoden öka. Användarna av metoden vill att arbetet ska vara meningsfullt och kommunpolitikerna vill ha valuta för pengarna. Waldenström tar upp att programmets kontrollfunktioner blir ett socialt dilemma. Idag finns en upplevd oklarhet kring vilken beslutanderätt Leader faktiskt har för att utveckla den lokala bygden.

Leaderkontoren skulle kunna agera mer proaktivt och marknadsföra inte bara färdiga projekt, utan även metoden i sig. Likaså kan det vara fördelaktigt för kontoren ifall de aktivt matchar strategiernas mål med projekt. Även om ”mun-till-mun” inte ska underskattas finns det risker med att sprida information om metoden på detta sätt. Risker kan vara att mottagaren får en uppfattning baserad på den egna upplevda känslan från informanten och inte det konkreta användandet av Leader – på gott och på ont. Leaderkontorens driftsbudgetar är i regel underdimensionerade mot vad som krävs för att arbeta mer proaktivt (vilket kräver mer tid) eller öka

marknadsföringen. Detta leder till stora variationer i hur områdena kan tillämpa metoden och genomföra strategin (Waldenström, 2010). Leaderprojekten ger den ”civila” människan tillfälle att engagera sig och göra skillnad. Informanterna menar dock att, även om projekten syns i media, kunde exponeringen av att projektet är ett leaderprojekt varit mycket tydligare. Det hade skapat en högre tillförlitlighet åt Leader som metod, i det vardagliga samhället men även gentemot kommuner och regioner. Ökad allmän kännedom om Leader i samhället skapar också tyngd och tillförlitlighet kring de värden som metoden skapar.

Skulle Leader kunna stödja mindre företag med affärsidéer som medfinansieras med egen tid skulle det stärka det lokala näringslivet och småföretag oerhört. (jmf Waldenström, 2010)

Vilka mervärden skapar leadermetoden och hur synliggörs dessa mervärden?

Leader bidrar till att stärka den lokala sammanhållningen och bildar en länk mellan offentligt och privat/ideellt. En uppskattad bieffekt av leaderprojekten är just att det bildats constellationer och nätverk som annars inte blivit av eller ansetts möjliga. Delaktiga aktörer har sett nyttan med att tänka utanför boxen och hur nya samarbeten, med andra aktörer än de inom trygghetszonen, kan bidra till den gemensamma utvecklingen.

Fältbesök ute bland projekten, av leaderkontoret, LAG och Länsstyrelsen, skulle kunna öka tillitsskapandet. Om beslutsfattarna får en konkretare bild av vad som händer ute på bygden kan förståelsen för de problem projektägarna hanterat öka. Detta i sin tur skulle kunna leda till att beslutsfattarna jobbar mer aktivt med att lobba för en förenkling/förbättring av metoden. Detsamma gäller även omvänt, där projektägarna skulle få en större förståelse (och tillit) till beslutsfattarna. I enlighet med Bourdieus definition av socialt kapital är det viktigt att relationerna är ömsesidigt erkännande och att upprätthålls av materiella eller symboliska utbyten. Waldenström m.fl. är också inne på samma spår: ”*Social tillit är beroende av att alla aktörer upprätthåller den.*” (Waldenström, 2010:99). Om tilliten

bryts ner är den svår att återuppbyggda och bedöms därför som ett socialt kapital (Waldenström, 2010).

Frågan ” *I vilken grad har ert projekt levt vidare och utvecklats efter projektperiodens slut*” svarar flera respondenter hur projektet utvecklats efteråt;

Gett bygden en framtidstro

Skapat engagemang på lokal nivå

Nationella och internationella nätverk har skapats

Den lokala ekonomin stärks

Mötesplatser har skapats för ideell, privat och offentlig sektor

Nya arenor för dialog kring landsbygden

Stärka stoltheten för den egna bygden

Stärkt bygdegemenskap

När projektägarna upplever dessa värden men inte får dem erkända finns det en risk att det uppstår en känsla av misstroddhet. Detta undergräver den sociala tilliten. Återigen handlar det om ömsesidigt erkännande för att det sociala kapitalet inte ska minska. Om de svårsmätbara värdena kunde få utrymme i de obligatoriska slutrapporterna skulle detta ge en validitet till dessa typer av värden. Jag upplever från enkäten och intervjuerna att de svårsmätbara värdena är av stor vikt för informanterna och att de gärna vill framhäva dem. I många fall handlar det om att projekten har bidragit med att skapa lokalt engagemang och genererar positiv energi i den lokala bygden. Det påpekas ofta att det inte alltid är *vad* som görs i projektet och/eller *vilka* resultat detta medför utan många gånger handlar det om att samlas kring en fråga, ett problem och tillsammans arbeta för att lösa detta. I vissa fall ligger grunden till ”lyckade följder” i att först skapa hållbara relationer.

Högt värderade faktorer och indikatorer är knutna till den lokala platsen och den lokala platsens överlevnad. Det handlar övervägande om gemenskap, stolthet och engagemang, snarare än ekonomiska aspekter som lokal service och liknande. Även om projekten tenderar att lösa ett konkret problem, som

att bevara byskolan eller bensinmacken, är det den abstrakta (kvalitativa) effekten som blir värdefull och därmed en mycket viktig del i projektprocessen. Detta ger en indikation på att svärmätbara värden har stor betydelse för lokalbefolkningen och värderas och prioriteras lika högt, ibland högre, än ekonomiska värden. Det är i detta motförhållande som det uppstår en intressekonflikt på de olika samhällsnivåerna. Länsstyrelsen (och Jordbruksverket), som granskande instans, vill se konkreta mätbara resultat, medan projektägarna, LAG samt i vissa fall även kommunerna ser värdet av de svärmätbara värdena men kan inte hävda dem i resultatrapporteringen. Vem bestämmer vad som värderas som viktigt? Detta kan vara ett problem som uppstått i samband med governance, där den styrande parten i (till exempel) landsbygdsutvecklingsfrågan blir otydlig eftersom policyn skapas i nätverk, på lokal, regional, nationell och mellanstatlig nivå. Vem står ansvarig om system och metoder inte fungerar? Eftersom olika samhällsnivåer gemensamt tar fram hur styrningen/utvecklingen ska ske, kan systemet uppfattas som instabilt. Systemet formas och utvecklas hela tiden med hur de olika samhällsnivåerna agerar och reagerar på omvärldshändelser.

Återigen handlar det om tillit till samhällssystem och medmänniskor. Waldenström (2010) fastslår också att Leader inte bidragit (ännu) till att förbättra relationen mellan myndighet och civilsamhället. Den främsta anledningen till detta är den administrativa belastningen. Ett anknytande kapital, som kan symboliseras av en lokal grupp människor, allt ifrån ett fåtal personer i ett projekt till en region, kan alltså vara av stor vikt för den lokala utvecklingen. Därför värderas också värden som framtidstro, engagemang och stärkt bygdegemenskap högt av projektägarna eftersom det är viktigt här och nu, i det lokala sammanhanget. Ett överbryggande kapital ger däremot tillit till processer i ett större sammanhang. Det är då inte helt oväntat att det överbryggande kapitalet har ett samband med tillväxt. Öppenhet och inkludering av människor, kulturer och samhällssyner skapar ett organiskt och dynamiskt samhälle som är anpassningsbart. Vem som är ansvarig för en fråga eller ett område blir då irrelevant, och det letas inte

syndabocker för problem, utan det viktiga blir vad man själv kan tillföra. Man ser sin del i samhällsutvecklingen helt enkelt.

Med innovation som ledord och Leaders utrymme för den experimentella aspekten finns möjligheter att utveckla dessa typer av projekt i ännu större skala. Det finns idag en tendens till allmän uppfattning, på alla samhällsnivåer, att Leader är ”flummigt” och svårt att definiera. Frågan är kanske om det är svårt att definiera Leader eller svårigheten finns i att sätta ord på de svårämbara värdena i samhället generellt?

7. Sammanfattande slutord

Leader fungerar idag som ett bränsle för människor på landsbygden som vill engagera sig. Det är därför viktigt att inte låta eldsjälarna brinna upp, utan se till att det tillförs nytt bränsle. Det ser dock olika ut för olika människor men om det tillförs rätt typ av bränsle stimuleras landsbygden att utnyttja den fulla potential som finns där. Vad som definieras som rätt typ av bränsle är något som ges från de lokala förutsättningarna. Det kan vara viljan att kunna påverka den lokala utvecklingen, att bli sedd och hörd i det kollektiva sammanhanget eller att få bidra till den faktiska utvecklingen av sin lokala plats.

Hur uppfattas leadermetoden av dem som medverkat i projekten?

Sammanfattningsvis kan det fastställas att metoden fyller sin funktion som landsbygdsutvecklingsmetod. Metoden engagerar och mobiliserar lokala krafter att hantera lokala utvecklingsmöjligheter tack vare ekonomiskt stöd men även genom dess arbetsform (att projektmedlemmar kan bidra med timmar och arbetskraft) gynnar arbetet med att genomföra landsbygdsprojekt på gräsrotsnivå.

Vilka mervärden skapar leadermetoden och hur synliggörs dessa mervärde?

Det som lyfts fram i utvärderingen är värden som kommer den lokala bygden till gagn, huvudsakligen svårämbara (mjuka) värde. När vi gjorde utvärderingen var det många projektägare som ville framhäva de följd effekter ett tidigare leaderprojekt gett, värden som inte kunde skrivas med i slutrapporten eftersom de inte hade kommit till stånd då. Det är en typ

av mervärde, sen finns det även den typen av mervärde som inte ryms i slutrapporten som Leader är utformat idag, såsom engagemang, stolthet, delaktighet och liknande. Dessa värden är viktiga för den lokala bygdens sammanhållning och gemensamma utveckling. De finns, och är väldigt närvarande för de som arbetat med projekten, men utanför Leader blir de försummade och åsidosatta. Genom att belysa dessa värden och framhålla den nytta dessa gör, som till exempel sänka ohälsotalet bland befolkningen, öka den lokala nyttan och effektiviseringen samt skapa samverkan inom och utanför leaderområdet, skulle värdena få högre ställning när man beräknar vad leaderarbetet tillfört. För genom att vårda och underhålla det sociala kapitalet ökar tilliten mellan människor vilket skapar de bästa förutsättningarna för lyckad landsbygdsutveckling.

8. Referenser

Litteratur och elektroniska källor

- Andersson, Inger och Karlsson, Ove. 2003: Temaintroduktion - Utvärdering, forskning och politik. I *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy: E-tidskrift*, 2003:1. <<http://www.upi.artisan.se>>.
- Bourdieu, P. (2007) The Forms of Capital. In A.R. Sadovnik, *Sociology of Education*. Routledge, New York.
- Brinte, L., & Jönsson, A. (2014) *Gör Leader skillnad i Region Syd?*
- Brinte, L. (2014) *Medan gräset gror, dör kon*. Institutionen för stad och land, SLU.
- EUT L 277, 21.10.2005. GD Jordbruk och landsbygdsutveckling *Förordningen (EG) nr 1628/2005* artiklarna 61-65
- Hedlund, G. och Montin, S. (red) (2009). *Governance på svenska*. Santérnus Academic Press Sweden, Stockholm
- Håkansson, P. (2011) *Ungdomsarbetslösheten - om övergångsregimer, institutionell förändring och socialt kapital*. Lunds universitet: Media-tryck, Lund.
- Jordbruksverket, 2009. [Hämtad 2013-12-13]
<http://www.Jordbruksverket.se/download/18.67e843d911ff9f551db80001890/Leader+grundkunskap.pdf>
- Kaijser, Lars & Ölander, Magnus (red.) 1999: *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, B. (2011). *Leader i Sverige 2007-2010*. Jordbruksverket. Rapport 2011:30.
- Käll, J., & Svensson, L. (2013) *Gör Leader skillnad? Doing Rural AB*

Eldsjälen som brann upp

Examensarbete i landsbygdsutveckling, 2015 – Annika Jönsson

Kvale, S. och Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun.*

Studentlitteratur AB, Lund.

Larsson, L. (2002) *När EU kom till byn - LEADER 2 - ett sätt att styra*

landsbygdens utveckling. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala

universitet, Uppsala.

Teorell, J. och Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara.*

Samhällsvetenskaplig metod. Liber AB, Malmö.

Trost, J. (2012) *Enkätboken.* Studentlitteratur AB, Lund

Vägledning från GD Jordbruk och landsbygdsutveckling för tillämpningen

av Leaderaxeln i de landsbygdsutvecklingsprogram 2007 – 2013 som

finansieras genom EJFLU. Fastställd version 25 mars 2011

Waldenström, C. (2010) *Axel 4 - utvärdering av Leader,* Uppsala,

Institutionen för ekonomi, SLU.

Bilagor

Bilaga 1. Webbenkäten till beviljade projekt

1. Vilket Leaderområde har ni sökt projektmedel från?
2. Vilken sektor representerar ni?
3. Vilket år startade ert Leaderprojekt?
4. Hur fick ni information om Leader?
5. Från vilken/vilka aktörer kommer initiativet till projektet?
6. Vilka sektorer finns representerade i projektet?
7. Är projektet avslutat?
8. Om "Ja" på föregående fråga - har verksamheten fortlevt och på vilket sätt?
9. I vilken grad har ert projekt levt vidare och utvecklats efter projektperiodens slut? Markera på den fyra-gradiga skalan.
10. I vilken grad nådde ni era projektmål?
11. I vilken grad skapade ert projekt andra värden än de mål ni satt upp?
12. Skulle projektet genomförts utan stöd från Leadermedel?
13. Hur har Leader bidragit mest till att ert projekt genomförts?
14. Utan Leader, hur hade ni finansierat projektet?
15. Om projektet varit en förstudie eller kartläggning - har det då lett till följdprojekt eller andra verksamheter?
16. Om "Ja" på föregående fråga - vad har det lett till?
17. I vilken grad har kontakten med verksamhetskontoret och LAG bidragit till att förbättra er projekttid?

18. Hur har ni upplevt LAGs roll och kontakten med LAG?
19. I vilken grad har kontakten med verksamhetskontoret och LAG bidragit till att ni tagit in fler och nya aktörer i ert projekt?
20. Vilka aktörer i så fall?
21. Vilka av följande alternativ anser ni ha bidragit till ert projekt på ett positivt sätt? Projektledarträffar, Uppstartsträffar, Redovisningsutbildningar, Övrigt.
22. Om ni inte blivit erbjudna alternativen på förgående fråga, vilka av de alternativen anser ni hade kunnat bidra till ert projekt på ett positivt sätt? Projektledarträffar, Uppstartsträffar, Redovisningsutbildningar, Övrigt.
23. Ange vilka indikatorer som ert projekt bidragit till att uppfylla alternativt vad ni uppskattar att ert projekt kommer bidra med när det är avslutat. Nya arbetstillfällen, Bevarade arbetstillfällen, Nya företag, Deltagit i utbildningar, Skapat nya nätverk/samarbetskonstellationer, Skapat nya mötesplatser, Skapat nya produkter, Skapat nya tjänster, Skapat fysiska anläggningar.
24. Hur har ni upplevt stödet från Leaderkontoret? Markera på den fyra-gradiga skalan i vilken utsträckning du instämmer i följande påståenden: Det finns tydliga instruktioner om vilka kriterier vi ska/bör följa.
25. Vi känner att vi får inspiration och idéer från Leaderkontoret i arbetet med projektet.
26. Vi känner att vi får stöd vid svårigheter från Leaderkontoret i arbetet med projektet.
27. Vilken typ av hjälp från Leaderkontoret har varit bra?
28. Vilken typ av hjälp från Leaderkontoret hade ni velat få mer av?
29. Hade ni gått vidare utan Leaderkontorets hjälp?

30. Vilka faktorer anser ni är viktiga för ett lyckat projekt? Markera på den fyra-gradiga skalan i vilken utsträckning du instämmer i följande påståenden. Stark lokal förankring, Främjar ekonomiska tillväxt, Bevarar kultur-/naturmiljöer, Skapar jämställdhet, Positiv syn på bygden, Gynnar ungdomar, Ökar integrationen, Främjar social sammanhållning i bygden, Övrigt.

31. Leader är ett bra verktyg för att åstadkomma... Markera på den fyra-gradiga skalan i vilken utsträckning ni instämmer i följande påståenden. Ökad samverkan inom bygden, Ökad kunskap vad gäller jämställdhet, Ökad kunskap vad gäller integration, Ökad samverkan med aktörer utanför den lokala bygden, Ökad kunskap vad gäller miljö- och klimat frågor, En mer positiv syn på den egna bygden, En tro på framtiden, Övrigt.

32. Vad anser ni Leader ha för utmaningar/svagheter?

33. Vad anser ni Leader ha för styrkor/möjligheter?

34. Vad är er allmänna inställning till Leader som metod?

35. Har ni några övriga synpunkter på Leader och hur Leader gör skillnad?

Bilaga 2. Webbenkäten till avslagna projekt i LAG

1. Vilket Leaderområde har ni gjort en ansökan till?

2. Vilken sektor representerar ni?

3. Vilket år ansökte ni om Leadermedel?

4. Hur fick ni information om Leader?

5. Genomfördes projektet utan stöd från Leader?

6. Om, Ja på föregående fråga - Hur finansierades projektet?

7. Om, Nej (Genomfördes projektet utan stöd från Leader?) varför inte?

8. Hur många gånger ansökte ni hos Leader?

9. Gick ansökan genom vid ett senare tillfälle?

10. Hur upplever ni kontakten med följande. Markera på den fyra-gradiga skalan det alternativ som passar er bäst.

11. Kommer ni söka projektstöd från Leader i framtiden?

12. Vilka önskemål om förändringar/förbättringar har ni gällande Leader och Leaderprocessen?

13. Vilka styrkor anser ni att Leader har?

14. Har ni några övriga synpunkter på Leader?

Bilaga 3. Intervjufrågor till projektägare eller projektledare

Allmänna frågor:

Namn?

Vilket Leaderområde tillhör projektet?

När startade projektet?

Pågår det eller är det avslutat?

Hur många personer medverkade i projektet?

Bakgrundsfrågor:

Vad handlar projektet om och varför ville ni genomföra projektet?

Hur fungerar det med ideella timmar?

Hur fungerar medfinansieringen?

Vilken målgrupp har projektet?

Frågor:

Har projektet hjälpt er bygd? På vilket sätt?

Har projektet fortgått efter projektperioden? På vilket sätt?

Vilken typ av hjälp har varit bra från verksamhetskontoret?

Vilken hjälp hade ni velat få mer av?

Vad har varit svårast med projektet? Vilka problem har dykt upp?

Hade ni kunna genomföra projektet utan stöd från Leader? Hur i så fall?

Anser ni att Leader är en bra metod för att utveckla landsbygden? Varför eller varför inte?

Har ni någon annan erfarenhet av projektmedel? Vad skiljer Leader från andra projektmedel i så fall?

Hur är stämningen i bygden efter projektet? Har det blivit några positiva eller negativa bieffekter av projektet?

Gör Leadermetoden nytta för landsbygden?

Bilaga 4. Intervjufrågor till tjänstepersoner på kommunerna och organisationerna

Allmänna frågor:

Namn?

Vilken organisation/kommun arbetar du för?

Känner du till Leader? På vilket sätt?

Hur ser er relation till Leader ut?

Frågor:

Tycker ni att Leaderprojekt är bra för landsbygden?

Tycker ni att Leader är en bra metod för att utveckla landsbygden? Vad ser ni för positiva eller negativa bieffekter av metoden?

Tror ni det är eller blir någon skillnad på små eller stora Leaderprojekt och vad det bidrar till på landsbygden? Föredrar ni något av dem mer?

Om ni både arbetar för myndigheten eller organisationen och sitter med i en LAG grupp, hur ser ni på det? Vad finns det för för- och nackdelar med att sitta på "två stolar"?

Till kommunerna: Hur ser er offentliga medfinansiering ut till Leader? Fungerar det bra?

Bilaga 5. Figur 2. i siffror *Sammanställning av indikatorerna 2007-2012 i Region syd.*

Indikatorer för 2007-2012	Ystad-Österlenregionen	Lundaland	LagPH	Söderslätt	Nordväst Södra	Nordväst Norra	MittSkåne	Skånes Ess	Halland Kustbygd	Halland Landsbygd	Blekinge
Antal deltagare i utbildningar	833	44	57	32	13	10	55	418	244	371	284
Antal nya mötesplatser	7	3	0	0	1	0	6	2	0	1	0
Antal nya nätverkssamarbetskonstellationer	54	24	8	19	20	20	27	21	38	40	28
Bevarade arbetstillfällen	6	0	0	0	0	16	4	4	65	17	4
Fysiska anläggningar	23	20	4	57	5	8	12	17	41	14	54
Nya arbetstillfällen	5	145	0	2	0	4	14	6	7	18	52
Nya produkter	1	0	0	1	79	0	0	0	1	1	2
Nya tjänster	9	2	2	3	1	22	1	8	34	20	43
Nya företag	1	3	2	2	2	2	2	2	5	11	28